

БЕРЕСТ МАРИНА МИКОЛАЇВНА

*к.е.н., доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

ДУДКА МАЙЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*аспірант кафедри фінансів Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

**ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
НА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ АПК**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем визначення факторів впливу зовнішнього середовища на фінансове забезпечення розвитку суб'єктів АПК. В роботі сформовано перелік показників, що характеризують можливості та обмеження щодо формування джерел фінансування підприємств агропромислового сектору з боку зовнішнього середовища їх функціонування. На основі застосування економіко-математичного інструментарію виділено фактори, що спричиняють суттєвий вплив на фінансове забезпечення розвитку суб'єктів АПК, а саме: монетарно-інфляційний, фактор прямої бюджетної підтримки та фактор державної підтримки пільгового кредитування АПК, надано їх характеристики.

Ключові слова: *зовнішнє середовище, фактори впливу, фінансове забезпечення, агропромисловий комплекс, факторний аналіз.*

БЕРЕСТ МАРИНА НИКОЛАЕВНА

*к.э.н., доцент кафедры финансов Харьковского национального экономического
университета имени Семена Кузнеця*

ДУДКА МАЙЯ АЛЕКСАНДРОВНА

*аспирант кафедры финансов Харьковского национального экономического
университета имени Семена Кузнеця*

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ НА ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ АПК

Аннотация. Статья посвящена исследованию актуальных проблем определения факторов влияния внешней среды на финансовое обеспечение развития субъектов АПК. В работе сформирован перечень показателей, характеризующих возможности и ограничения по формированию источников финансирования предприятий агропромышленного сектора со стороны внешней среды их функционирования. На основе применения экономико-математического инструментария выделены факторы, которые влекут за собой существенное влияние на финансовое обеспечение развития субъектов АПК, а именно: монетарно-инфляционный, фактор прямой бюджетной поддержки и фактор государственной поддержки льготного кредитования АПК, предоставлено их характеристику.

Ключевые слова: *внешняя среда, факторы влияния, финансовое обеспечение, агропромышленный комплекс, факторный анализ.*

MARINA BEREST

*PhD in Economics, Associate Professor of the Finance Department of the Simon
Kuznets Kharkov National University of Economics*

MAYA DUDKA

*postgraduate student of the Finance Department of the Simon Kuznets Kharkov
National University of Economics*

DETERMINATION OF ENVIRONMENTAL FACTORS WHICH AFFECT THE FINANCIAL IMPLEMENTATION OF DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS ENTITIES

Annotation. The article is devoted to the study of actual problems of determining factors of the influence of the external environment on financial implementation for the development of agribusiness entities. The list of indicators characterizing the opportunities and limitations on the formation of sources of financing for companies of agribusiness from the external environment of their functioning is formed in the

work. On the basis of the application of the economic and mathematical tools, the factors that have a significant impact on the financial implementation of the development of the agribusiness entities are identified: monetary-inflationary, direct budget support, and the state support for soft loans to agribusiness, and their characteristics.

Keywords: environment, factors of influence, financial implementation, agribusiness, factor analysis.

Постановка проблеми. Агропромисловий сектор є однією з основних складових економічної системи України. Важливим та дієвим елементом фінансового механізму, що надає можливість підприємствам АПК акумулювати та ефективно використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення їх стійкого розвитку, є фінансове забезпечення. При цьому значний вплив на структуру та склад джерел фінансування підприємств галузі спричиняють фактори зовнішнього середовища. В сучасній економічній літературі представлені підходи науковців щодо виділення та характеристик факторів, які визначають загальний вплив зовнішнього середовища на функціонування суб'єктів АПК. Однак більш детального дослідження, на наш погляд, вимагає уточнення переліку та характеристик факторів, що безпосередньо пов'язані з фінансовим забезпеченням їх ефективної діяльності та стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми оцінки впливу дестабілізуючих та стимулюючих факторів зовнішнього середовища на розвиток суб'єктів агропромислового комплексу України широко відображені в працях українських вчених. Зокрема, В. О. Мандибурою, І. Б. Жилиєвим, І. І. Дахном [5] виконана структуризація факторів, що впливають на розвиток АПК, Л. А. Євчук [3] виділяє економічні та політико-правові фактори як основні та найбільш дієві, Я. О. Зубрицька [4] досліджувала взаємозв'язок зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на рівень та результативність трудового потенціалу агропромислового підприємства, І. І. Глотова [1] вивчала фактори, які впливають на фінансове забезпечення виробничих ресурсів в АПК.

Мета дослідження. Метою статті є виділення обґрунтованого переліку факторів впливу зовнішнього середовища на фінансове забезпечення стійкого розвитку суб'єктів АПК з використанням економіко-математичного інструментарію.

Виклад основного матеріалу. Формування початкового переліку показників оцінки впливу зовнішнього середовища на фінансове забезпечення суб'єктів АПК пропонується проводити на основі аналізу літературних джерел [2-5]. Основними вимогами до використовуваних показників та їх практичної застосовності є: а) подання їх у кількісній формі; б) доступність інформації, необхідної для визначення значень показників (можливі джерела інформації – відкритий друк (наукові літературні джерела, аналітичні статті), статистична інформація); в) здатність показників характеризувати можливість залучення підприємствами АПК фінансових ресурсів. Проведені дослідження дозволили сформуванню узагальненого переліку показників оцінки впливу зовнішнього середовища на фінансове забезпечення стійкого розвитку суб'єктів АПК у такому вигляді (табл. 1).

Таблиця 1

Сукупність показників оцінки впливу зовнішнього середовища на фінансове забезпечення стійкого розвитку суб'єктів АПК

№	Показник
1	Видатки державного бюджету Міністерству аграрної політики та продовольства, (млн. грн.)
2	Кількість державно-цільових програм розвитку АПК, (шт.)
3	Обсяг бюджетних коштів на пільгове кредитування АПК, (млрд. грн.)
4	Обсяг пільгового кредитування АПК, (млрд. грн.)
5	Обсяг непільгового кредитування АПК, (млрд. грн.)
6	Облікова ставка НБУ, (%)
7	Індекс інфляції в Україні, (%)
8	Офіційний курс гривні до долара США, (грн.)

Розглянемо більш детально виділену сукупність показників. Так, слід зазначити, що частина з них може розглядатися з точки зору реалізації заходів щодо державної підтримки агропромислового сектору. До індикаторів, що

відображають вплив держави та державних видатків на залучення джерел фінансування підприємствами АПК слід віднести видатки державного бюджету Міністерству аграрної політики та продовольства та кількість державно-цільових програм розвитку АПК, в межах яких здійснюється цільове фінансування діяльності агропромислових підприємств.

Іншим важливим джерелом фінансового забезпечення діяльності та розвитку суб'єктів АПК є кредитні ресурси, що формуються на принципах повернення, терміновості, платності, забезпеченості та цільового використання коштів. Можливість їх залучення суб'єктами АПК у зовнішньому середовищі оцінюють показники обсягу бюджетних коштів, що спрямовуються на пільгове кредитування АПК, безпосередньо обсяг пільгового та непільгового кредитування АПК банківськими установами.

Крім того, слід відзначити групу показників, що характеризують стан грошово-кредитної сфери держави в цілому. Так, показник індексу інфляції в Україні відображає інфляційні процеси в економіці та являється важливим індикатором оцінки зовнішнього середовища, так як він впливає на ціну товарів та послуг в агропромисловому комплексі, від чого в майбутньому залежить обсяг реалізації продукції галузі. На формування фінансових ресурсів суб'єктів АПК суттєво впливають валютний ринок та банківський сектор: офіційний курс гривні до долара США відображає зміну курсу національної валюти щодо долара та її купівельну спроможність, рівень облікової ставки НБУ є головним інструментом грошово-кредитної політики НБУ, за допомогою якого здійснюється регулювання ділової активності суб'єктів господарювання через управління вартістю кредитних ресурсів в економіці.

Однак дане групування показників є досить узагальненим, та не дозволяє конкретизувати, які саме з виділених індикаторів спричиняють найбільш суттєвий вплив на формування фінансового забезпечення суб'єктів АПК з метою підтримки їх стійкого розвитку. У даному зв'язку доцільним уявляється використання методу факторного аналізу, який надає можливість визначити структуру взаємодії між змінними – показниками зовнішнього середовища та

здійснити їх редукцію, звести їх множини до меншої кількості нових найбільш суттєвих характеристик (факторів), що надають можливість пояснити значну частину варіації у значеннях даних, що аналізуються.

Факторний аналіз проведемо з використанням програмного продукту Statistica 8. Вихідні дані для проведення факторного аналізу подано в табл. 2.

Зазначимо, що кількість факторів визначається величиною накопиченої дисперсії: достатнім вважається значення накопиченої дисперсії, яке є вищим за 70%. Це означає, що утворені фактори дійсно пояснюють 70% мінливості досліджуваного процесу, а 30% пояснюються іншими факторами. Результати факторного аналізу представлені на рис. 1.

Variable	Factor Loadings (Unrotated) (Spread Extraction: Principal components (Marked loadings are >,700000)		
	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Видатки державного бюджету для сільського господарства, (млн. грн.)	0,157154	-0,898553	-0,279047
Кількість державно-цільових програм розвитку АПК, (шт.)	0,274816	-0,774069	0,214808
Обсяг бюджетних коштів на пільгове кредитування АПК, (млрд. грн.)	0,090935	-0,482104	-0,715195
Обсяг пільгового кредитування АПК, (млрд. грн.)	-0,514695	-0,054018	-0,738881
Обсяг непільгового кредитування АПК, (млрд. грн.)	0,055718	-0,674140	0,589679
Облікова ставка НБУ, (%)	-0,960414	-0,154725	0,108577
Індекс інфляції в Україні, (%)	-0,896336	-0,161802	-0,114556
Офіційний курс гривні до долара США, (грн.)	-0,749296	-0,152019	0,482719
Expl.Var	2,663762	2,169617	1,787109
Prp.Totl	0,332970	0,271202	0,223389

Рис. 1. Вікно таблиці остаточних результатів факторного аналізу

Аналіз отриманих факторних навантажень дозволяє виділити три найбільш значимих фактори. Так, фактор, що найбільшим чином впливає на формування фінансового забезпечення розвитку підприємств АПК, на 33,3% визначаючи мінливість стану зовнішнього середовища, включає в себе такі індикатори: індекс інфляції, облікова ставка НБУ, офіційний курс гривні до долара США. Перелік та економічний зміст показників, що формують даний фактор, обумовлює його визначення як монетарно-інфляційного та підтверджує його важливе значення в процесі формування фінансової стратегії та вибору джерел фінансування підприємствами АПК, оскільки він відображає стан грошово-кредитної політики через зміну облікової ставки та валютні інтервенції, які проявляються через девальвацію національної валюти.

Вихідні дані для проведення факторного аналізу

Показник	Рік														
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Видатки державного бюджету Мінагрополітики, (млн. грн.)	1623	2542	3100	5175	7332	8451	10317	6857	8372	9045	8735	7914	6040	2124	2112
Кількість державно-цільових програм розвитку АПК, (шт.)	1	2	3	4	4	2	3	5	6	6	5	5	4	4	2
Обсяг бюджетних коштів на пільгове кредитування АПК, (млрд. грн.)	0,12	0,33	0,14	0,42	0,32	0,66	1,36	1,24	0,6	0,4	1,21	0	0	0,29	0,29
Обсяг пільгового кредитування АПК, (млрд. грн.)	2,2	3,2	3,6	7,6	7	7,8	15,1	2,6	1,4	3,8	1,3	0	0	7,8	6,8
Обсяг непільгового кредитування АПК, (млрд. грн.)	0,5	1,4	5,4	2,8	5,8	6,8	5	3,2	8,3	8,2	12,2	14,2	11	6	10,9
Облікова ставка НБУ, (%)	7	7	9	9,5	8,5	8	12	10,25	7,75	7,75	7,5	6,5	14	22	14
Індекс інфляції в Україні, (%)	99,4	108,4	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4
Офіційний курс гривні до долара США, (грн.)	5,32	5,33	5,32	5,05	5,05	5,05	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84	25,6

Зростання показників монетарно-інфляційного фактора стримують можливості підприємств галузі щодо залучення доступних фінансових ресурсів у зовнішньому середовищі та негативно впливають на фінансове забезпечення розвитку АПК.

Другий виділений фактор, що на 27,12% пояснює мінливість зовнішнього середовища щодо формування фінансового забезпечення підприємств агропромислового комплексу, охоплює такі показники: видатки державного бюджету Міністерству аграрної політики та продовольства та кількість державно-цільових програм розвитку АПК. Даний фактор доцільно визначити як фактор прямої бюджетної підтримки.

Наступний фактор, показник дисперсії для якого складає 22,34%, формується через індикатори, що характеризують обсяг бюджетних коштів на пільгове кредитування АПК та безпосередньо обсяг пільгового кредитування АПК. У даному зв'язку його доцільно позначити як фактор державної підтримки пільгового кредитування АПК, так як він демонструє вплив держави на фінансове забезпечення підприємств галузі не через прямі вливання грошових коштів, а через стимулювання їх розвитку за допомогою часткової компенсації вартості кредитних ресурсів.

У сукупності окреслені фактори на 82,76% пояснюють зміну стану зовнішнього середовища функціонування підприємств АПК, що підтверджується показником накопиченої дисперсії та свідчить про високу якість проведеного факторного аналізу.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволило виділити та обґрунтувати за допомогою економіко-математичного інструментарію фактори, що суттєво впливають на формування фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємств агропромислового сектору економіки через можливість та доцільність залучення у зовнішньому середовищі визначених джерел фінансування. До їх складу ввійшли монетарно-інфляційний фактор, фактор прямої бюджетної підтримки та фактор державної підтримки пільгового кредитування АПК. У даному зв'язку в ході подальших досліджень у даному

напрямку доцільним уявляється оцінка інтенсивності впливу факторів зовнішнього середовища в процесі розробки фінансової стратегії підприємств АПК для вибору оптимальних джерел фінансування їх діяльності та забезпечення стійкого розвитку.

Література

1. Глотова И. И. Финансовое обеспечение производственных ресурсов АПК [Текст] : монография / И. И. Глотова, Е. П. Томилина, О. Н. Углицких, С. Г. Шматко, И. М. Подколзина. – Ставрополь : ООО «Седьмое небо», 2011. – 255 с.
2. Гуменюк М. М. Основні фактори економічної ефективності сільськогосподарських підприємств регіону / М. М. Гуменюк // Наукові праці ПДАА. — 2013. — Вип.1(6). Т.2 — С. 119-125.
3. Євчук Л. А. Основні фактори зовнішнього макросередовища функціонування сільськогосподарських підприємств / Л. А. Євчук // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. – [Електронний ресурс]. – Дніпро: ДАЕУ, 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6>.
4. Зубрицька Я. О. Оцінка впливу внутрішніх факторів на результативність трудового потенціалу підприємства / Я. О. Зубрицька // Економіка і право: Вісник Донецького національного університету. – Донецьк: ДНУ, 2015. – Вип. 4. – С. 133-136.
5. Мандибура В. О. / Інтегральна оцінка впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток аграрного виробництва / В. О. Мандибура, І. Б. Жиляєв, І. І. Дахно // Актуальні проблеми інноваційної економіки: Ефективна економіка: Всеукраїнський науковий журнал. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – № 4. – С. 5-11.